

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ ՀԱՐԱԹ 1 ՅՈՒՆԻՍԻԱՐ 1872

ԹԻՒ 926

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Անդրիան, որոյ բնակացի խիստ մեծագոյն մասը միապետական կառավարութեան կուսակից է, թէպէտ անցեալները լրացիլը ոմանք և զխաւոր անձանց խումբ մի հասարակապետական սկզբունքը պաշտպանել և տարածել ուղեցին, Անդրիան, կըսեմք, ուրախ և զուարթ է այժմ տեսնելով իւր զահաժառանգ իշխանին վստահաւոր հիւանդութեան փաբառումը և անոր առողջութեան օրքանգոր ևս առաւել բարեփոխումը :

Կորին արքայազուն Բարձրութեան հիւանդութիւնը առթիւ, հասարակաց առողջապահ միջոցներու վերայօք սկսան միջաբանութիւններ ընել. ուսկից տեսնուեցաւ թէ նոյն միջոցները ըստ արժանոյն 'ի դործ չդրուելով՝ մեռելոց թիւը օրըստօրէ աւելնալու վերայ է : Անցեալ ամիս Մարտ ամսոյն մէջ առողջապահութեան գրաստան կողմանէ եղած պաշտօնական յայտարարութեան մէջ ցուցուցին չէ. քանզի նոյն յայտարարութեան վերջերս թէ՛ Անդրիան և Կալէսի երկրորդ մէջ այժման մեռնողներուն թիւը կրնայ երրորդ մասամբ նուազիլ, եթէ գլխաւոր հիւանդութեան պատճառաց վրայօք ձեռք բերուած տեղեկութիւնները արդիւնաւորեալ հոգ տարուի : Եւ այս հոգը տարուելով՝ ըստ յիշեալ տեղեկագրոյն տարին 120,000 անձանց կեանքը պիտի խնայուի Անդրիան և Կալէսի երկրորդ մէջ : Եւ որովհետեւ, կը յաւելու տեղեկագրիւր, իրաց այս վիճակը տասը տարիէ 'ի վեր յայտնի է կառավարութեանը, հետեւաբար 1,120,000 հոգի մեռած են, որք կրնային տակաւին ապրիլ թէ՛ հարկաւոր միջոցները 'ի դործ դրուած լինէին :

Անդրիան կառավարութեան ուշադրութիւնը իրանաւոր վերայ դարձած է միշտ. որոյ բնակացի մէկ կողմէն կարելի եղած շնորհամեքը ընելով, միւս կողմէն ամեն հարկաւոր միջոցները 'ի դործ դրած է, որպէսզի յիշեալ երկրին խնուրայոցները չլքնան հասարակաց անդորրութիւնը վրդովելու :

Ըրտաբին քաղաքականութեան նկատմամբ Անդրիան բարեկամական յարաբերութիւնները միշտ հաստատուն են բոլոր օտար տէրութեանց հետ՝ շնորհիւ իւր կենցաղագէտ պաշտօնատարաց, որոց իմաստութիւնը և խոհմտութիւնը յայտնի է ամենուն : Կոյն խոհմտութեան գործադրութեամբն է որ բարեկամաբար վերջացաւ Ամերիկայի հետ եղած Աւստրալի վեճը, որ լի էր սպառնալեօք 'ի վրդովել զհաղաղութիւնը՝ այս երկու մեծ ու միացեղ ազգաց մէջ :

Այս խնդրոյն վրայօք Ամերիկայի Միացեալ Մարտիկացի հասարակապետութեան նախագահին պատգամագիրը հետեւեալ կերպիւ կը խօսի :

«Միացեալ Մարտիկացի» օտար տէրութեանց հետ ունեցած յարաբերութիւնները բարեկամական են շարունակաբար : Եւ չանհաւատութեան արժանի դործով մի երեւելի հանգիստացաւ տարին. վասնզի երկու մեծ ազգեր՝ որք մի և նոյն լեզուն կրնասին և մի և նոյն ցեղէ ծագած են, յաջողեցան միջնորդ դատաւորաց խաղաղասիրական վիճաբանութիւններով բարեկամաբար վախճան տալ այնպիսի խնդրոյ մի, որ երկու բնով կրնար թշնամական դործոց և մեծ արիւնահեղութեան պատճառ լինել : Ուստի այս երկու ազգերը այնպիսի օրինակ մի տուին որ՝ եթէ կատարեալ յաջողութեամբ պատուի, ուրիշ քաղաքակրթեալ ազգեր կրնան նոյն օրինակին հետեւիլ, որով միլիոնաւոր անձանց կարելի պիտի ըլլայ երկրագործութիւնը և զանազան արհեստներով զբաղել, միջոցեւ այժմ ուրիշ դործ չունին բայց միայն ազգաց մէջ ծագած վեճերը՝ զինու զօրութեամբ կարգադրել :

Միտար կրէնթ նախագահին պատգամագիրը այսպէս կը խօսի Միացեալ Մարտիկացի Վերամանկ և Ռուսիոյ հետ ունեցած յարաբերութեանց վրայօք :

«Վերամանկան կայսերութեան կառավարութիւնը կը շարունակէ իւր բարեկամական զգացմունքը յայտնելու Միացեալ Մարտիկացի, հաղորդելով մեզ իւր փափաղը համաձայնութեամբ վարուելու արդարացի և համառ քաղաքականութեանը զոր Միացեալ Մարտիկացի կառավարութիւնը հաստատուն կը պահէ : Ասիական տէրութեանց և Հարաւային Ամերիկայի հասարակապետութեանց հետ : Հարկաւոր եղած ապահովութիւնները տուի՝ թէ գերմանական կառավարութեան բարեկամական զգացմանց կատարելագէտ կը մասնակցին Միացեալ Մարտիկացիները . . . :

«Կաշտօնական կերպիւ իմացայ զմիաւորութիւնը եւ կենցաղային վիճակաց՝ իտալիոյ թագաւորութեանը հետ և այս տէրութեան թագաւորանիստ մայրաքաղաքին փոխադրութիւնը 'ի Հռոմ : Միացեալ Մարտիկացի հաստատեալ քաղաքականութեանը համեմատ ճանաչելի և ընդունեցայ այս փոփոխութիւնը :

«Կատարեալ բարեկամութեան յարաբերութիւնները՝ որք երկար ժամանակէ 'ի վեր կը տեւեն 'ի մէջ Միացեալ Մարտիկացի և Ռուսիոյ, կը շարունակուին միևնոյն կերպիւ որպէս յառաջագոյն : Կայսեր երրորդ օրհնոյն այցելութիւնը՝ յայտնի ապացոյց մըն է թէ Վերամանկ Վերամանկութեան կառավարութեան կողմանէ ամենալին կամք չկայ այս յարաբերութեանց մտերմութիւնը տկարացնելու : Եւ մանապէս հիւրասիրական ընդունելութիւնը՝ որ եղաւ Մեծ Գիքսին, կը յայտնէ զփափաղը զոր ունիմք փոխադարձ կերպիւ վարուելու յիշեալ կառավարութեան հետ . . . » :

Հետեւեալ նամակը Վերադառնէն յուղարկած են մեզ 'ի հրատարակութիւն :

Վերադառնէ, 24 Դեկտեմբեր 1871

Յարգւոյ խմբագիր Սրբապետ :

Տեղւոյս գայմագամ Ռիզա—Պէյը, որուն հաւատարիմ և անաչառ բնաւորութիւնը յայտնի է ամենուն, իւր պաշտօնը մեծ դործունէութեամբ կը կատարէ :

Յիշեալ Պէյը, որուն գրեթէ տարի մըն է, յամենաւոր է Վերադառնէն գայմագամութիւնը, ամեն միջոց 'ի դործ կը դնէ քաղաքին անդորրութիւնը կատարեալ վիճակի մէջ պահելու : Հինգերայ սովորութիւն եղած ոչ զինուորական անձանց մէջ երկրին դասակ և ուրիշ որ և է երկաթեղէններ գործածելը արգիւց : Այս կողմերուն աւազակութիւնը, որ քանի մը տարիէ 'ի վեր ծանր կերպարանք մի ստացած է ամեն անգամ պատահած չարագործութեամբ և կողոպտումներով՝ մեր Պէյին դործունեայ հսկողութեամբը գրեթէ բոլորովն վերջացաւ :

Հետեւեալ գէպը, որ 25 օր յառաջ պատահեցաւ, տեղւոյս գայմագամին հաւատարիմ և արթուն ծառայութիւնը կատարելագէտ կը տեսնուի :

Վերադառնէն կը խօսուած երեւելի աւազակապետը, որ երկու տարիէ 'ի վեր իւր չարագործութեամբը և կողոպտումներով մեծ համբաւ ունեցած է Ստամբուլի մէջ, և որուն պատճառաւ ճամբորդութիւնը խիստ վտանգաւոր էր՝ յիշեալ հոշակաւոր աւազակապետը, կըսեմք, երկու ընկերներով քաղքէն գրեթէ կէս ժամ հեռու Պալսըր ըստած գիւղը տան մը մէջ գիւղերունց ապաստանուած ըլլալով Պալսըրի տօնը կը կատարէր : Վերադառնէն ունեւր տեսնելով Վերադառնէն, անմիջապէս կառավարութեան կրնացնեն և լուսնալու մօտ տեղւոյս գայմագամին իմաց կը տրուի գործին էութիւնը :

Ռիզա—Պէյ խիստ հրաման կընէ զինուորներուն, որ չուտով պատրաստուին, և ինքն ալ իւր ձին հեծնելով քանի մը աղաներու ընկերութեամբ ու զինուորներով կը ճաննի յիշեալ գիւղը և կը հրամայէ, որ անմիջապէս չընկալուին տունը. հրամանը խիստ կը կատարուի, և Վերադառնէն անօգնական մնալով անձնատուր կը լըլայ :

Ռիզա—Պէյ անձնատուրութեան միջոցին մեծ զուգութիւն կընէ որպէսզի յիշեալ աւազակապետը չսպաննուի և կը պատուիր զինուորացի, որ ողջ բռնեն Վերադառնէն :

Այն : Չինուորներէն մէկը տանը դուռէն ծակէ մը, որ հաղիւ գլուխը կրնար սղծեցնել զէպ 'ի ներսը նայած ժամանակ՝ յանկարծ հրայանի հարուած մը կընդունի և զնդակը երեսին ալ կողմէ մտնելով բերնէն դուրս կը կէտէ. զինուոր մըն ալ նոյն ծակէն Վերադառնէն վրայ տարւածանակ մը սրարկելով ծոնկը կը վիրաւորէ : Չինուորին ընդունած վէրքը ըստ ոմանց անբուժելի և ըստ ոմանց անմիտ կը կարծուի :

Վերադառնէն զինուորները վիրաւորեալ Վերադառնէն կը խօսուի իւր ընկերներով և Վերադառնէն բերուելով երկու օր չղծեցաւ 'ի բռնու կըմնայ, յետոյ Մանիսա տարուեցաւ, ուր օր մը մնալով իզմիր փոխադրեցաւ :

Կաղաչեմ, յարգւոյ խմբագիր, որ ներկայ յուղարկած ձեր լրագրոյն մէկ անկիւնը զետեղելու բարեհաճիք :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Եզիպտոսի առաջնորդ գերա. Մեսրութ սրբազանի եւ Երուսաղէմայ միաբան արքա. Աստուածատուր վարդապետի մէջ ծագած դատին :

(Շարունակութիւն եւ վերջ) (1)

Ինքը Աստուածատուր վարդապետին բնաւ ձեռք չ'վերուցած, ընդհակառակն Աստուածատուր վարդապետը իրեն երեսին իւր և էտպիլը ըսած է : Նոյնպէս Վերադառնէն Երուսաղէմայ տանկալքէն էլ ըսած է երեսին զէմ. չանթան Աստուոր վարդապետը իւր ձեռքը բացեց և մէջէն նստակ մը հանելով պատուելու սկսած է, և այն ատեն իւր ձեռքէն թէ՛ նամակը կէս պատուած և թէ՛ չանթան իւր ձեռքով բացուած ժողովրդին մէջ տուեցին. և այս մասին եղած գրութեանց մէջ, զոր և աւագակ էս՝ բառերը գրուած չըլլալ (այս գրութեան տակը բուն իսկ Աստուոր վարդապետին ստորագրութիւնը եղած թուղթը քովսիւնին կը յայտնէ), Աստուոր վարդապետին անվայել նշան ընելը, արաբերէն գրութեան ինչ մտքը եղած ըլլալ չլիտնալը, թաղականաց տնօրէնութեամբը Գահիրէի մէջ Աստուոր վարդապետին սենեակին կը կուրծնէ, և նորա առանց կերակուրի պահուելու սուտ. և ընդհակառակն տէր Սրբազանին և րեցիկին ձեռք կերակուր խրկուելը, և Աստուոր վարդապետին չուտելը, բանտարկեալ չըլլալով միայն տէր Վրդապետին հետ տեսութիւն չընելու համար, չափու չին թաղական խորհրդոյ կողմէն պատուելու տրուած ըլլալը, Աստուոր վարդապետին թաղականաց և Յաւորեանց մէջ շատ մը անարգալի խօսքերուն տեղի ունեցած ըլլալը, և բնաւ մէկու մը կողմանէ Աստուոր վարդապետին սենեակում չըլլալը, Երուսաղէմայ կառուածոց ձեռնամուխ չըլլալը, և ճապի Գահիրէ Մանուկեանէն հեռանալը բնաւ ուղած և զինքը բռնաբարած չըլլալը. Գահիրէի առաջնորդարանէն Աստուոր վարդապետը դուրս ընելու մտքը մարդ չի տրուել, և ասոնց ամենուն իւր ապացոյց թիւ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

Գարնաւ Մեսրութ և պիտակոյտի խմբին խմբը թէ՛

ինքը Աստուածատուր վարդապետին անուանը եղած հեռագիրը չէ բացած. թէ ինքը չըլտեր բնաւ որմնը են Աստուածատուր վարդապետին սուտ թէ՛ քաղաքները, թէ՛ ինքը Գահիրէ Աստուածատուր վարդապետի կընքուած սենեակին դուռը կտրելու խնդիրը չէ յարուցած, թէ՛ ինքը Երուսաղէմայ կառուածոց խնդիր բնաւ չէ յարուցած, այլ ընդհակառակն Աստուածատուր վարդապետին միշտ պատիւը ըրած է, և միշտ խրատական խօսքերով յարգած է զնա. սակայն սա վերջին դիպումն</

մէջ չէ կարողացած Աստուածատուր վարդապետին օգնելու . վստահի խնդիրը նախ չաճու և երկրորդ ազգային արտօնութեան և պատուի խնդիր ըլլալուն . ու Աստուածատուր վարդապետն ալ թէ՛ ընդդիմախօս և թէ՛ սխալուած , միոխանակ մեղմարար վարուելու՝ խոտութեամբ և անարգանք վարուած է եգիպտահայոց հետ . և փոխանակ ներդրութիւն խնդրելու , Աստուածատուր վարդապետը տեղական կառավարութեան կըրողորէ : Ասոնց ամենքն ալ , վարդապետի , քահանայի և մասնաւոր անձանց վկայութեամբ կըհաստատուէ . մանաւանդ կառավարութեան ղեկավար ըլլալը՝ բուն իսկ Աստուածատուր վարդապետին առ Պատրիարքն Երուսաղէմայ գրած իւր ստորագրութեամբը , միւսներն ալ այս անգամ Աստուածատուր վարդապետին խթինթարին մէջ ըրած խոստովանութեամբը կըհաստատուին , հետեւաբար Մեսրոպը եպիսկոպոս իւր խթինթարը կըլընցընէ խնդրելով որ իրեն դէմ եղած բողոքները թէ որ սուանց սպառնացի մնան և չհաստատուին , ըստ օրինի գրաւարտիչը պատժուի և դատաստանը լըմըննալէն զինի , թէ՛ գրութիւն , թէ՛ բողոք , թէ՛ խթինթար և թէ՛ ո՛ր և իյէ վկայագրութիւն տպագրութեամբ՝ ՚ի ըյս ընծայուի , ՚ի չինութիւն գայթակղելոյ և յանուն ճշմարտութեան :

Աստուածատուր վարդապետը իւր ամբաստանութիւնները չկարողացաւ հաստատել ո՛չ վկայութեամբ և ո՛չ որևէյէ սպառնացով , միայն իրեն դէմ անարգանք հայհոյանք և անպատիւ խօսքեր ելած են , և ասոր պատճառը ինքը եղած է , թաղական խորհրդոյ ատենապետին երեսին դէմ տանկալար և եշէք ըսած ըլլալովը , ինչպէս որ այս անգամ խոստովանած է : Քննիչ յանձնախումբս մինչև ցարդ եղած բոլոր գրութիւնները և քննութիւնները ուշի ուշով կարդալով՝ հետեւեալ արդիւնքը կհանէ , և իբր որոշում՝ ձեր ամենապատուութեանը կըհաղորդէ՝ գլխաւորապէս և չոր հետեւեալքին սկզբնապատճառը ճշտութեամբ պատմելով :

Նախ 1870 Յունիս ամսոյ մէջ հանգուցեալ Եազուպ Ալեքսանի կողակից Բարիդ անուն կին մը անդաւակ կըմենի յԱղէքսանդրիա , և խնդրանք ժառանգաւորաց և ըստ հին սովորութեան և աղգային արտօնութեամբ վախճանելոյն քնակարանը՝ սենեակները և այլն ազգային կնիքով կըկնքուին զրի անուեւելով իւրաքանչիւր գոյքը , քանի մը օրէն ետքը Յակոբ և Մկրտիչ տէր Գասպարեան տան արտաքնադուրը կըբանան կնիքները քակելով և ներս կըմտնան առանց ազգին իմացելու : Աղէքսանդրիոյ աղգային ժողովը կըբողոքէ առ տեղական կառավարութիւն , և մինչդեռ դատ կըվարուէր , Երուսաղէմայ միաբան Աստուածատուր վարդապետը յիշատակէր և Մկրտիչ տէր Գասպարեանին գրուող հրաւիրանքը Պահիրէն Աղէքսանդրիա կուգայ , և այնտեղ թէ՛ Մեսրոպը եպիսկոպոսին և թէ՛ աղգային ժողովին հետ երեք օր միասով կըտեսնուի . երեք օր ալ առաջնորդարանին մէջ կըմնայ , բայց զաղտագողի . չորրորդ օրը կերթայ տէր Գասպարեանց հետ ներքին սենեակներուն քնիքներն ալ կըքակեն , և մէջի գոյքը աճուրդի կըհանեն . ազգը այս լուրը առնելուն պէս ամսիջապէս կառավարութեան կըղիմէ , Գասպարեանը խթինթարի տակ կըմտնան , գոյքը ետ կըդարձունեն , և նոյն տեղումը կըկնի կըկնքուին . նոյն օրը աղգային ժողովը կըդուարուի և Աստուածատուր վարդապետին կըհարցունեն թէ ի՞նչ հարձակութեամբ կնիքները քակեր , և ի՞նչ իրաւամբ իբր փոխաւորէ Երուսաղէմի ստորագրերէ . նախ կուրանայ եղելութիւնը և ապա կըխոստովանի . և իւր չանթայէն ելած իւր ձեռագրովը՝ որ իւր Պատրիարքին գրած և խրկելու դիտմամբ պատրաստած էր , ամենայն ինչ կըհաստատուի . և իւր այս ընթացքին անվայել ըլլալը իրեն կըյայտնեն կանարգեն . իսկ Աստուածատուր վարդապետ այս յանցանքը գոցելու մտք , սուտ բաներ կըգրէ իւր Պատրիարքին . նա ալ խըտիվին թէլիքը քաշէ և Պօլսոյ վարչութեան անվայել խօսքերով լեցուն րոշուք մը կըգրէ , և կըխնդրէ որ երկուքն ալ Վ . Պօլսոյ վարչութեան առջև դատուին :

Եղած քննութիւններէն ստուգուեցաւ որ Աստուածատուր վարդապետը յանցաւոր է նախ՝ եգիպտահայոց առջև իբրեւ աղգային կնիքը անպատուաղ և իբրեւ խոտվայող , յանցաւոր է իւր Պատրիարքին առջև իբրեւ ստախօս , յանցաւոր է Մեսրոպը եպիսկոպոսի առջև իբրեւ գրաւարտիչ . յանցաւոր է վստահի :

4 . Աղգային իրաւունքը բռնաբարեց կնիքները քակուելու ատենը ազգէն դաւտնի՝ ներկայ գտնուելով և իբր փոխաւորէ ստորագրութիւն գնելովը :

2 . Պահիրէն օգափոխութեան պատճառաւ Աղէքսանդրիա եկայ ըսելով և ապա իւր ստորագրութեամբ գրուած գրէն յատկապէս այս գործով եկած ըլլալը հաստատուելով :

տատուելով :

3 . Երուսաղէմայ Պատրիարքին իւր գրած անձիշտ տեղեկութիւններովը և չափազանցութեամբը , ինչպէս և . ինձ դանակ քաշեցին գրած է . և այս անգամ իսկ խթինթարին մէջ՝ ինձ դանակ չքաշեցին կըսէ . չանթան յափշտակեցին . կըսէ բռնի և մէջի եղածները առին հանդերձ գրութեամբ , խթինթարին մէջ չանթան ինքը բանալը և առ Պատրիարքն Երուսաղէմայ գրած զիրը պատուելը կըխոստովանի :

5 . Մեսրոպը եպիսկոպոսը իւր եղբորը հետ գիս սպաննելու կըլնանային գրած է , և այս անգամ իսկ խթինթարին մէջ անոնք կուրանայ , և անգամ մը միայն Մեսրոպը եպիսկոպոսը ձեռքովը զլիսուս դարկաւ կըսէ . այս ալ առանց սպառնացի :

6 . Տանեկերկու հոգի միատեղ սպաննեք Աստուածատուր վարդապետը և հոս թաղենք գրած է , և այս անգամ իսկ խթինթարին մէջ բերանը ո՛վ գոցած ըլլալը չյիշէր :

7 . Իւր յանցանքը ծածկելու համար կըբողոքէ Աղէքսանդրիոյ մուհաֆըզին իւր ստորագրութեամբը , և ետքէն բողոքած ըլլալը կուրանայ , և Պատրիարքս թէլ քաշեց զարթիկին , և զարթիկէն կանչեց գիս կըսէ :

8 . Աղէքսանդրիոյ Ռուսոյ հիւպատոսին փոխանորդին առջև կըդատուի , որովհետեւ իւր բողոքագրոյն մէկ պատճէնն ալ զարթիկէն հոն յուղարկուած էր ընդդէմ թաղուր Յակոբեանի . և հոն ալ իւր անկրաւ ըլլալը կըյայտնուի , բուն իսկ հիւպատոսարանի կնքովը վստեալուցեալ իրաւն , որուն քննադիրը ներփակեալ է :

Նմանապէս քննիչ յանձնախումբիս քննութիւններէն իմացուեցաւ որ Երուսաղէմայ փոխանորդ Խորէն վարդապետին ալ՝ աղգային Վարչութեան տուած դոնդատը իբր թէ՛ Աստուածատուր վարդապետը Պահիրէի աղգային առաջնորդարանէն անարգանք արտաբերած է Մեսրոպը եպիսկոպոսի ձեռամբ , բողոքովին անհիմն է , վստահի ընա տեղի ունեցած չէ . նոյնպէս Երուսաղէմայ կալուածոց ձեռնամուխ ըլլալուն , Մեսրոպը եպիսկոպոսը հետաճուտ չէ եղած , և զհասկնալ չէ բռնաբարած ինչպէս զանգատ ելած է առ աղգային Վարչութիւն՝ Երուսաղէմայ Պատրիարքին կողմանէ , և ասոր ապացոյց , ճապին իւր ստորագրութեամբը վկայագիր կայ թէ իրեն միայն վեպիլութեան թուղթ բերել պատուիրուած է , և ոչ այլ ինչ :

Մեսրոպը եպիսկոպոսի առաջնորդութիւնը մերժող , և եղիպտահայոց ընդհանուր հաւանութեամբը ուրիշի մը առաջնորդը ընտրուելը խնդրող մասնաւորաց բողոքագրոյն գաղով , յանձնախումբս դարձեալ տնոր մէջ գրուած կըտեսնայ Աստուածատուր վարդապետը աղգային կնիքները բացած ատեն ներկայ և իւր իբր Երուսաղէմի փոխանորդ ստորագրութեամբը վկայ եղած :

Այս բոլոր եղելութիւնները երկու վարդապետ , երկու քահանայ , և տասը աշխարհականք պաշտօնական կերպով կըվկայեն . նոյնպէս Երուսաղէմայ ճապին և Աստուածատուր վարդապետին իրենց ստորագրութեամբ գրուածները , բայց ՚ի ասոնցմէ խթինթարին մէջ երկու կողմէն ալ եղած յայտարարութեամբ և խոստովանութեամբ . և թէպէտեւ Աստուածատուր վարդապետը , վարդապետաց , քահանայից , և Պահիրէի , և Աղէքսանդրիոյ աղգային խորհրդոց ատենագրութեանց և վկայագրութեանց չեմ հաւատար և ինձ ընդունելի չեն կըսէ , վստահի իւր հսկառակորդն են . սակայն յանձնախումբս զանոնք իւր գիտողութեանը կառնէ և կըյանձնէ առ աղգային Վարչութիւնն : Հետեւաբար Աստուածատուր վարդապետը զրաւարտիչ է և իւր գրած նամակները սա Եսայի Ս . Պատրիարքն Երուսաղէմայ անձիշտ գրութեամբ և չափազանցութեամբ լեցուն , և իւր պատիժը աղգային Վարչութեան գիտնալու բանն է . իսկ Մեսրոպը եպիսկոպոսի ծախուց վճարման համար անտարակոյս է թէ՛ նա որ իւր դատը կըորոնցեն , պէտք է միւս կողմին վնասը տուէ . այս ալ Վարչութեան գիտնալու բանն է :

Ներկայ տեղեկագիրս բոլոր գրութեամբք և խթինթարով հրատարակել պէտք է , ՚ի չինութիւն վնասեալ կողմին , և մէկ օրինակն ալ Երուսաղէմայ Ս . Պատրիարքին յուղարկելու է :

Աստուածատուր վարդապետը՝ իւր ձեռագրովը առ Երուսաղէմայ Պատրիարքն գրած ստացոյք նամակաւ միայն դատաւարտելի է իւր գրաւարտիչ :

Աստուածատուր վարդապետին առաջնոց ըսածներն ու գրածները , այս անգամ իւր խթինթարին մէջ բողոքովին աղալու ըլլալուն համար՝ դարձեալ դատաւարու տեղի է իւր գրաւարտիչ :

Իսկ Եսայի սրբազան Պատրիարքն ալ կըյարտաւորի

յետս կոչել Սիօնի մէջ գրուածները և այս անգամի քննութիւնը հրատարակել :

Ղալաթիա , 9 Հոկտեմբեր 1871 :

Նիկիոյայոս եպիսկոպոս Սիւսիեան
Սեֆեքերիմ Մ . Մանուկեան
Սարգիս Սիւսիեան :

Նշելուաբթի օրը՝ մեր ամենա . տէր Պօղոս սրբազան Ընթերցողին տօնախմբութեան բարեպատեհ ատիւնը , քաղաքիս սուրբ Մեսրոպեան աղգային վարժարանին աշակերտները հետեւեալ երախտագիտական ուղերձը մատուցին Նիկիոյ հայրախնամ բարձր Արքայութեանը :

ՈՒՂԵՐԶ

Շնորհաւորութեան մեծահանգիւս տօնախմբութեան Տեառն Պօղոսի Աստուածաբայ սրբազան արքեպիսկոպոսի եւ բարեխնամ Առաջնորդի մեր :

Ամենապատիւ սրբազան Հայր ,

Քաղաքաբարաւ սուրբ վարդապետն Եղիշ իւրովն Աստուածիմաստ խորհրդովը ուսուցանէ մեզ ասելով . «Կրցր զրկի ՚ի ճառագայթից արեգական և տղիտութիւն զրկի ՚ի կատարեալ կենաց» : Աստուրոյ ամենախոնարհ աշակերտքս յաճախեալ ՚ի սուրբ Մեսրոպեան վարժարան , որչափ կար և զօրութիւն մեր բաւիցէ , ճիգն թափեմք մեծաճիգն ուսանիլ զԱստուածապաշտութեան և զաղգային և զայլոց բարբառացն ուսմանս : Եւ այս երջանկութիւն մեր ընդ հոխմեալ հայրապետ խնամոց ձերոյ զիւրազոյն ևս պատկիջգովմք արգարե թէ պարտ է հատուցանել զփոխարին երախտաց բարերարաց , սակայն ՚ի վարան տարակուսի մտեալ մինչ զմտաւ տաճարի իշխո՞րդ փոխարինել ձօնա երախտագիտութեան սրբոյ և մեծի Հօրդ : Ահա ժամպատեհ եցոյց մեզ մերս լուսանին մայր սուրբ եկեղեցի շայաստանեայց կատարելովսոր զյիշատակ տօնի զլիսուոր առաքելոցն Պետրոսի վիմին հաւատոյ և Պօղոսի անթոյն ընտրութեան :

Եւ ՚ի մեծահանգիւս աւուրս յայսմիկ մատչեմք յոտս անընդ Սրբազնութեան Ձեր և շնորհաւորեմք զձեր հաղորդեալ տօն որդեգորով Հօրդ վեհի , և վստանանկուելի երախտեացը նուիրեմք դոհութիւնս , թէպէտ չիք լեզու զամբաւ բարերարութեանցը և զերախտեացը ՚ի համար բերել զհանդէս : Քանզի հայրագութ խնամիդ անցկայ են ըստ չափ : Աստի աղաշեմք զհայրդ զթած սիրով ընդունիլ զդուռնաբեայ զայս նուէր երախտագիտութեանց մերոյ , որ թէպէտ յաղքատագոյն մտաց , սակայն ՚ի կարի շնորհապարտ սրտից :

Հուսի ուրեմն հայցեմք ՚ի համայնից Արարչէն ձօնել կեանս երջանկիւ և երկարատեւս մեծի Հօրդ ազգիս , և անպակաս ՚ի վերայ մեր ունել գրարձր հովանաւորութիւնս աստուածապարգեւ ձերդ սուրբ Աթոռոյ :

Ի զիմաց աշակերտաց սուրբ Մեսրոպեան վարժարանի ,

ամենախոնարհ ծառայ

Յովհաննէս Մարտիրոսեան :

Զմիւռնիա , 27 Ռեպտեմբեր 1871 :

Հետեւեալ նամակը դժբաղդ քահանայի մը երախտագետ զգացմանց յայտարարութիւնն է , զոր ըստ խնդրոյ իւրոյ յօժարածիտ կըհրատարակեմք :

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ ,

Ներկայ տարւոյս Ապրիլ 14-էն սկսեալ մինչև Նոյեմբեր ամսոյ վերջերը , ուխտանայ տաժանելի հիւանդութեանս մէջ սիրելի աղգիս մեծազոյն մասն տեսած և վայելած բարեխնար եթէ ուզեմ մի առ մի նկարագրել , արդարեւ ոչ թուղթ կըբաւէ և ոչ մեկն :

Սակայն գէթ մարդկութեան պարտքս կատարելու մտք կըստիպուիմ այսօր յատկապէս ի՞նչեւ , և սրտիս խորբէն յառաջ եկած երախտագիտական զգացումնս , բուն գոնէ մէկ մասը հրապարակ հանել իւր արդասիք իմ անկեղծ շնորհակալութեանս :

Քանզի անկարելի է ինձ մոռնալ բոլոր արժանապատիւ կղերական դասուն բարեշնորհ հարցս և աղգայնոցս այն մասը , որոնք իրենց յաճախի այցելութեամբը մեր հիւանդութեան դժնդակ օրերուն մէջ զմեզ ցաւալցաւ , բար միթարեւով սիրելեցին , և մինչև անգամ ՚ի պահանջել հարկին աշխատութիւններն չղլացան :

Այո՛ , չեմ կրնար ուրանալ և շնորհակալու չմնալ աղգայնոցս այն մասին , որ իրենց վեհ ոգւոյն աղգեցութեամբը , կարեկցաբար երբեմն նիւթապէս սիրովեւով քաջալերեցին զիս , որոնց շնորհիւ սուօրեայ պիտոյցս համար երբեք հոգ չունենալով և Նախախնամութեան անհուն ողորմութեամբը յուսահատութիւնէ զուրկ մնալ

Զմիռնիա, 1 Յունուար:

Դեկտեմբերի 19ին կիրակի զիշեր խիստ աղետալի դեպք մի պատահեցաւ Պուրնովա գեղէն 15-20 րոպէ բացակայ ամառանոցի մը մէջ որ կը վերաբերի մօսիւ Սիշել Օպչին և ուր ամառ և ձմեռ կը բնակի իւր ընտանեօքը: Գառաւորացի այգեպաններ՝ որոնք յիշեալ անձին ծառայութեան մէջ կը գտնուէին, ի պաշտօնէն հանուելով, այս անգամները վրէժխորութեամբ ողիւ շարժեալ քանի մը ընկերներով, ընդամենը 8-10 հոգի՝ երեսներն սևով ներկելէ ետեւ որ չճանչուին, կէս զիշերուան ժամանակ կը մտնեն յիշեալ հոյակապ տունը. ուր ատրճառակի հարուածով մի նախ Սիշել Օպչին 25 տարեկան մէկ հատիկ որդին կը սպաննեն և յետոյ կը յարձակին հօրը վերայ զոր դանակի և բրի հարուածներով կիսամեռ կը թողուն: Այս դժբաղդ անձին կինը և դուստրն ևս, որք վերջին յուսահատութեամբ կը մաքառէին եղբունս որ ծայր հետ՝ անոնց դաղանակաւ արարքը արդիւնէն համար, անգութ կերպիւ չարչարուեցան. մանաւանդ տիկին Օպչին, որուն աչքերը հանելու կաշխատէին յիշեալ մարդակերպ դաղանները:

Այս եղեռնագործութիւնները ընելէ ետեւ, աշաղհները տանը մէջ գտնուած արձաթղէնները և ընտանեաց աղամանները առնելով կը մննին:

Առատուն այս եղեռնական անցքը իմացուելով, մեր վեմաւ. ընդհանուր կառավարիչ համալի փաշան՝ ընկերութեամբ ոստիկանութեան տեսչին և բաւական զօրքով, փութացաւ մօսիւ Օպչին տունը երթալ. և անձամբ ամեն եղելութիւնները քննելէ և հարկաւոր տեղեկութիւնները ստանալէ ետեւ, անմիջապէս սաստիկ հրամաններ տուաւ չարագործները ձեռք ձգելու համար: Բարեբաղդաբար, Նորին Վսեմութեան տնօրէնութիւնները չուշացան կատարեալ արդեամբ պատկուելու. քանզի այսօրուան օրս յիշեալ աւաղանները տեղական իշխանութեան բանտը կը գտնուին. որոնք՝ ըստ օրինաց հարձուփորձի ենթարկուելով՝ խոտովանեցան իրենց ոճրագործութիւնները հանգերձ մանրամասն պարադայներով. այլև իրենց զոյցած աղամանները, արձաթղէնները և ուրիշ ծանրագին բաները գտնուեցան, ինչպէս նաև երկաթայ արկղը՝ զոր զոյգերը չիրանով բանալի վերցուցեր և տարեր էին ի Գարշեաբա գեղը և որոյ մէջ ոչ սակաւ պատրաստ դրամկայ կըսեն:

Մօսիւ Սիշել Օպչին և իւր ըմբիւր ծանրապէս վերաւորեալ քանի մը տեղէ, անկողնոյ կը ծառայեն. որոց առողջութեան վիճակը թէպէտ քուրթովին յուսահատական չէ, բայց վտանգէ ևս աղաւտ չհամարուիր: Այս պատուաւոր դժբաղդ ամուսինները որ Պուրնովայի և իզմիրի գրեթէ բոլոր բնակչաց համակրական կարեկցութիւնը ի ձեռս բերին, տալաւին չեն զիտեր իրենց ամենասիրելի մէկ հատիկ որդւոյն եղիւն մահը. զոր ազգականները հարկ համարեցին չիմացնել ծնողացը, որպէսզի անոնց ծանր հիւանդութիւնը ևս առաւել չճանրանայ:

Այս եղեռնագործական աղետալի պարագային մէջ ի թէ միութարական բան մի կայ, այն ալ այս դաղանաբարոյ չարագործաց ձեռք անցած ըլլալն է, զոր կը պարտաւորիմք մեր վեմաւ. Վալին մարդասիրական գործունեայ խնամցը. և կը յուսամք թէ հասարակութեան այս միութարութիւնը կատարեալ պիտի ըլլայ, տեսնելով յիշեալ չարագործաց պատժոյն գործադրութիւնը՝ օրինաց ամենայն սաստիկութեամբ:

— Գրեթէ շաբաթ մի յառաջ այս սոսկալի եղեռնագործութեանէն զոր վերը պատմեցինք, ուրիշ աղետալի դեպք մի ևս պատահեցաւ, որ անմիջապէս սպւյ մէջ ձգեց զմին կաթոլիկ պատուաւոր ընտանեաց քաղաքիս՝ Բարաման կոչուած: Այս գերդաստանին երիտասարդ որդին՝ որ լինէր ապագայ յուսով և զեղեցիկ յասկութիւններով. Սէնէմէնի կողմը որսէ կերթայ քանի մի ընկերներով, և ժամանակ մի որ սալու պտրտելէ ետեւ՝ իւր ընկերներէն կը հեռանայ դուռէ կէս ժամէն աւելի միջոցաւ, կերթայ Կէտիզ գետոյն մօտերը և այն կողմը գտնուած ահագին ցեխերուն և շաղխներուն (պալլաքի) մէջ կիսայ դժբաղդաբար, որոնք մարդու հասակի չափ խոր են: Իւր անխոհեմ ընկերները տեսնելով երիտասարդ Բարամանին ուշանալը՝ կը վերադառնան իզմիր, և անց մտքերէն անցնելու իրենց խեղճ ընկերին պատահած փորձանքը:

մը 6 ամիս վիճակէն բացակայ գտնուելու բաւական չէ: “Այս Սիշել արձաթղէնները արձաթղէնները երկէ մայրաքաղաքէս ճամբայ ելաւ, երթալ ժամանակ մը Այոյ Երկոտասան Ըռաքելոց վանքն իբրեւ հիւր բնակելու համար:

“Այս վարդապետին համար բարի վկայութիւններ և ջատագովութիւններ լսած ըլլալով՝ կը փափաքիմք որ քիչ ժամանակ տեւէ այս պարտաւորեալ առանձնակեցութիւնը, և առաջնորդական պաշտօնի վրայ գտնուելով իւր ընտիր յատկութիւնները յողուտ մեր դաւառաբնակ կարօտ ազգայնոց ի դորձ բերէ. ինչպէս երբեմն Այոյ առաջնորդական փոխանորդութեան ատենը նշանաւոր եղած է ազգօգուտ գործերով, որոց վկայադրերն այն ատեն գրուած են Ս. Խրիմեանէ, և այժմ իսկ կը վկայէ Ս. Խրիմեանի թէ մէկ բերանը դէթ խեղճը:

“Բանի մը շաբաթէ հետէ Պրուսայի հանրաժառոթ խնդրոյն վրայ լուծիւն պահած էինք, հրատարակութեան արժանի նոր բան մը չըլլալուն համար: Եւ և ոմանք ծանուցին թէ Երուսոփեան Էֆէնտին Վաղաքական ժողովոյ կողմանէ իբրեւ քննիչ Պրուսա պիտի երթայ, և այլք հրատարակեցին թէ Վերիտոստոսութիւնէ Էֆէնտի Վաղաքական որոշուած է այս պաշտօնին համար, բայց չհաւատացինք և չեմք հաւատար՝ որովհետեւ հաստատ պիտեմք թէ Պատրիարքարանը Պրուսայի խնդրոյն մէջ իրաւախոհութիւն և խաղաղարարութիւն ընելու երբեք միտում չունի. Պատրիարքարանը Պրուսայու ազգայնոց ձայններուն ու խնդրանաց բնաւ ունին չընէր, այլ հաստատութեամբ ուխտած է՝ պերապատել տէր Բարթողի մէսս եպիսկոպոսը իւր սիրելի ժողովորդեան զրկէն կորելու Սոլիս ձգել. և երբեք փոյթ չընէր, ինչ զիստ՝ ինչ խռովութիւն ալ ըլլայ այս պատճառաւ Պրուսայի ազգայնոց մէջ:

“Ահա, այս օրերս դարձեալ թագրիբ ուղղեր է Բ. Վրան, և ամենայն զօրութեամբ կը պահանջէ Պրուսայի գերաւ. Առաջնորդին մայրաքաղաք զրիւնը:

“Ահա, այս լոյսն վրայ անշուշտ դարձեալ կը խռովին Պրուսայու մէջ մեր հազարաւոր ազգայինք, և ի՞նչ պիտի դարձեալ որչափ քննենք պիտի ըլլան այս պիտի տօն օրերու մէջ տեղւոյն ազգապիտի մանկուոյն և եկեղեցւոյն:

“Երեղութիւն՝ խաղաղարարութիւն՝ իրաւախոհութիւն, այս ամենը բնաւ տեղի չունին Պրուսայու առաջնորդական խնդրոյն մէջ: Տեսնենք թէ ի՞նչ կերթայ՝ ժողովորդեան և պատրիարքարանի մէջ բացուած այս երկարատեւ պատերազմին վախճանը. առաջինը կըսէ թէ “արեւն կը թափեմ և չեմ ձգեր իմ Առաջնորդս”: Երկրորդը կը պնդէ թէ “չէ, քո Առաջնորդ Սոլիս պիտի ձգեմ, ինչ որ ըլլաւ դուստը:

— Կը հաստատեն թէ Կ. Պոլսոյ մէջ հակահաստունեան կաթոլիկ հայոց դուրձ յաջողութեամբ յառաջ երթալու վերայ է և թէ Բարձրագոյն Պուրնովի մօտ աւուրս պիտի շնորհէ անոնց՝ իրենց քաղաքական Պատրիարք մի ընտրելու արտօնութիւնը:

Ընդհալ շաբաթ Ս. Եւթիմիանէն վերջացեալ ամիս Նոյեմբեր 20 ամսաթուով հետեւեալ շրջաբերական նամակը ընկալաք:

Յարգոյ Գ. ուկաս Պալագարեանց խմբագրապետ Ալլալա:

Ինչպէս յայտնի է և Ձեզ, յառաջակայ 72 թուականի Երուսոփեան պիտի սկսանի Արարչ ամսագրոյ Ս. Եւթիմիանի հիշգրտող շրջանը, որ մերձեցած է Ուստի կը լինի թամբ ներկայիս խնդրելի ձեռք, որ պէտք չ'միւսնիոյ և շրջակայից մէջ ամսագրոյ գործակալութեան պաշտօնը շարունակել հաճելով՝ ջանասիրէ ըստ կարելոյն փութով բաժանորդագրել մեր սիրելի ազգայիններէն ցանկացողքը, և ցուցակները հանգերձ կանխավճար բաժանորդագրողքն՝ որպէս և դուք յարմար կը դատիք՝ հասուցանել ի տպարանաւ կան ժողովս:

Արարչ պիտի հրատարակուի իւրաքանչիւր ամիս հնդական թերթով և պատկերազարդ. իսկ տարեկան գինն միւսնոյն 4 ուրբի է հանգերձ ծախուք:

Ընշուշտ եմք՝ զի նաև այսուհետեւ պիտի յաջողք բաժանորդագրութիւնը առաւել ևս արդիւնաւորել, որով փոխադարձաբար կը պատկուին սիրելի ազգայնոց ակնկալութիւնք և իղձք, և մեր ջանք և բարի նպատակներ:

ըով, վերստին կրցայ կաղզուրիլ: Թողումք ոյն ազնիւ սրտերը՝ որոնք ստեղծ անձամբ ներկայանալով կըսէին, տէր Հայր մի՛ քաջութիւն խօսէ և ինչ որ պէտք ունիս ուզէ ինչ որ կուզես. վասնզի պատրաստ եմք յոժարակամ պէտքերուդ հոգը տանիլ. ո՛հ, գովելի յատկութիւն:

Երկնայէս անկարելի է ինձ մոռնալ տեղւոյս սրբազան առաջնորդ հոգեւոր Հօր հայրախնամ հոգատարութիւնը զոր երկնց վայելելի իմ կողմէս առաջարկուած իւրն. զիրենքու գործադրութիւնը վեհանձնաբար և անմիջապէս տնօրինելով:

Եթէ ասոնք չեմ՝ մոռնար և հրատարակաւ կը խոստովանեմ, միթէ կարելի՞ է ուրանալ և յաւիտեան երախտապարտ չմնալ մարդասիրական և Աստուածահանոյ ընկերութեան ինձ տարած խնամոց և հոգատարութեան, որ, այն ընկերութեան՝ որ Զմիռնիոյ Հայոց փառքն ու նեցուկն է, այն ընկերութեան՝ որ մեռածսան տարիէ ի վեր զմասիրութեան և րարեգործութեան օրինակ կընծայէ ընդհանուր Հայոց:

Անշուշտ ամեն զգայուն սիրտ գուցակեց թէ այս անգործական հաստատութիւնը Վրացապարտ ընկերութիւնն է, որուն մեծարոյ անդամները մեռածսան տարիէ ի վեր կը նկրտին անողով իրենց վեմ և սրբազան նըստաւոր անթիւրի գործադրելով: Այն բեղմնաւոր և ազգօգուտ ընկերութիւնը՝ ինչպէս շատերուն, նոյնպէս և իմ տաժանելի հիւանդութեանս մէջ պարտ անձին սեպած, անշուշտ իրենց սրտին փափուկ զգացումն, քանիցս անգամ բժշկաց խումբի կողմէն զմեզ անապաւնացաւ առաջին տունը կը իրորէին. ինչ որ յաջողեցան ալ, անհուն երախտապարտ թողով զիս: Թէ՛ ընթերցողք և թէ՛ հայրենակիցքս սա հետեւեալ խօսքը համարձակաբար խօսելու կը խնդրեմ ներողաւ միտ թող ըլլան. սպաննեմ՝ սոցն ազգօգուտ ընկերութեան օրէնքէն մէկը հեթ, իւր օժանդակութիւնը զլանայ, Աստուծոյ և մարդկութեան առջև պատասխանատու մնալուն տարակոյս չունենայ: Զեմ՝ կրնար դանց տեսնել այստեղ երախտապարտական լի զգացմամբ չլիշէ չլիք. Կրատի Հայ աշակերտ մեծաւ. տօթիւր Դարլը Մարկոսի քրտնաջան աշխատութիւնը. այս գիտուն և հիւստ բժիշկը հիւանդութեանս սկիզբէն մինչև առողջանալ իւր յաճախակի այցելութիւններն երբեք չլքաւ. քեցուց և զիս՝ խնամօքն Աստուծոյ, վերստին ի կեանս վերադարձնելով հասաւ իւր նպատակին, թողով զիս աղօթապարտ ընտանեօքս հանգերձ:

Նաև յարգական անայլայիլ շնորհակալեօք կը յիշեմ աստանօր տօթիւր մեծարգոյ Պօղոս Կոստանդեանը, որուն բժշկական արհեստին վրայ ունեցած հմուտութիւնը և զիս ու ազնիւ սիրտը քիչ օգուտ չեղաւ ինձ:

Վերջին խօսք մըն ալ ըսեմ, շնորհակալ ըլլալով ընդհանուր բոլոր ազգայնոցս, որոց համակրական խնամքը Աստուած պալկաւ չընէ մեր վրայէն սա անցաւոր աշխարհիս մէջ: Կաւարտեմ՝ զորոշած խնդրելով որ բաւականաբար ձեր ազգօգուտ լրագրոյն մէջ զետեղել զայն և ընդունիլ իմ առ ձեռ ունեցած յարգանքս:

Զմիռնիա, 13 Դեկտեմբեր 1871:

Պալապանեան տէր Յակոբ քահանայ Զմիռնիոյ:

Կ. Պոլսոյ Գալիլ լրագրոյն Դեկ. 18 թուոյն մէջ հետեւեալ ազգային տեղեկութիւնները կը կարդամք:

“Գիտեն ընթերցողք թէ՛ Երուսաղէմայ Սիւրբան արժանապատիւ տէր Աստուածատուր վարդապետին կողմանէ Երկրպոսի գերաւ. Առաջնորդին դէմ բացուած դատին քննութիւնն աւարտած ու տեղեկագիրն Վաղաքական ժողովոյ տրուած է:

“Աստուածատուր վարդապետ տեսնելով որ քննութեան արդիւնքն նպաստաւոր չէ իրեն համար, այս երեքշաբթի օրը Վաղաքական ժողովոյ ներկայացիր և վերաքննութիւն պահանջեր է, և ժողովն ալ հաճեց իմանալ նորա վերջին առաքելութիւններն ու փաստերը: Առաջնորդին ընդ երկար բացակայութեան պատճառաւ Երկրպոսի ազգային կարեւոր հաստատութեանց ստացած վիճակն, և այս ու ուրիշ պատճառներով պատուարժան երկրպոսացոյց դառն պահաւանները ծանուցեալ ըլլալով՝ Վաղաքական ժողովն հանգերձ իւր նախագահով պատասխանատու պիտի մնայ, եթէ ընդունի Աստուածատուր վարդապետի առաջարկած վերաքննութիւնը, և հետեւաբար պատճառ ըլլայ դերաւ. տէր Սիւրբան Ս. արքեպիսկոպոսի տալաւին ևս իւր վիճակէն բացակայ գտնուելուն:

Ընձնական սնտի դատի մը համար Առաջնորդի

Ի ՏՊԱՀԱՆԻ ԱՐՇԱԼԻ ՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐՏԱՆԵԱՆ